Yeni Nesil Siber Zorbalık ile Nasıl Mücadele Edilir?

Doç. Dr. Bahar Kayıhan [*Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi*

Günümüzde zorbalık dijital teknolojilerin ve yapay zekâ uygulamalarının yaygınlaşmasıyla birlikte biçim değiştiriyor. Yapay zekâ algoritmaları ile sahte video ve görüntüler oluşturma (deepfake), sahte hesaplarla hedef gösterme, ifşa, kişisel bilgilerin izinsiz yayınlanması (doxxing), dijital linç, sosyal medyada ve oyun platformlarında sistematik hedef alma, ısrarlı dijital takip (stalk), trend videolar yoluyla alay etme, nefret yorumlarıyla psikolojik baskı kurma ve sahte ihbarlarla hesap kapattırma günümüzün en yaygın yeni nesil siber zorbalık yöntemleridir. Doğru adımlar atıldığında siber zorbalık durdurulabilir, görünür hâle getirilebilir ve toplumsal iş birliğiyle aşılabilir.

Yuliya Taba / iStock

Yeni nesil siber zorbalık biçimleri, internet ortaya çıkmadan önce var olan zorbalık davranışlarının dijital ortamda yeniden şekillenmiş ve etkisi daha yaygın hâle gelmiş türleridir. Zorbalık, bir kişi veya grubun diğerlerine karşı tekrarlanan sözlü, psikolojik veya fiziksel saldırganlığı olarak tanımlanır. Bir başka tanıma göre ise zorbalık bir öğrencinin, başka bir öğrenci veya öğrenci grubu tarafından küçük düşürücü bir şekilde dışlanmasıdır. Araştırmalar, zorbalığa uzun süre maruz kalmanın çeşitli fiziksel ve psikolojik sorunlara örneğin depresyona neden olabileceğini gösteriyor. Ayrıca birçok çalışma, zorbalık sonucu intihar düşüncesi ve girişimi riskinin arttığını gösteriyor.

Siber zorbalık, günümüzde zorbalığın en yaygın biçimlerinden biridir. Sosyal ağlarda zaman geçiren, sosyalleşen, eğlenen ve öğrenen kişiler, bu ortamlarda sıklıkla zorbalığa maruz kalabiliyor. Siber zorbalığın ardındaki nedenlerin anlaşılmasına yönelik birçok araştırma yapılıyor. Sonuçlar, anonimliğin siber zorbalığı kolaylaştırdığını gösteriyor. Anonimlik, kişinin gerçek kimliğini gizleyerek internet ortamında isimsiz veya takma adla var olması durumudur. Kimliklerini gizleyebilme imkânı, kişilerin yüz yüze ifade edemeyecekleri saldırgan ifadeleri çevrim içi ortamda rahatça kullanmalarına yol açabilir.

Dijital iletişim, yüz yüze iletişime kıyasla daha az çaba gerektirmesi ve hesap verme sorumluluğunun daha zayıf hissedilmesi nedeniyle saldırgan duyguların daha kolay dışa vurulmasına yol açabiliyor. Çalışmalar ayrıca siber zorbaların, hedef aldıkları kişilerle fiziksel olarak karşı karşıya olmadıklarında daha az empati geliştirdiklerini ve zorbalıklarının etkisini daha az hissettiklerini, bu durumun da daha agresif davranmalarına neden olduğunu gösteriyor. Bu açıdan dijital iletişim yalnızca öz denetimi azaltmakla kalmıyor, aynı zamanda sosyal sorumluluk hissini de zayıflatarak düşmanca davranışları kolaylaştırıyor. Kullanıcıların kendi profillerini oluşturmalarına ve fotoğraf, mesaj, video, blog gibi içerikler paylaşmalarına olanak tanıyan Facebook gibi sosyal medya platformları siber zorbalığın ortaya çıkmasına elverişli bir ortam sağlıyor.

Siber zorbalık istatistikleri cinsiyete göre farklılık gösteriyor. Kanada'da yapılan bir araştırmada siber zorbalık mağdurlarının yaklaşık %60'ının kadın, saldırganların ise yarısından fazlasının erkek olduğu tespit edildi. Başka araştırmalar da kadınların erkeklere göre hem geleneksel hem de siber zorbalığa daha sık maruz kaldığını gösteriyor.

Yeni teknolojilerin gelişmesiyle birlikte siber zorbalığın biçimleri de değişiyor. Siber zorbalık artık yalnızca hakaret içeren mesajlarla sınırlı kalmıyor, daha örtük ve zor

SanderStock / iStock

fark edilen yöntemlerle ortaya çıkabiliyor. Örneğin deepfake olarak adlandırılan yöntemde bir kişinin görüntüsü veya sesi yapay zekâ ile taklit edilerek gerçekte söylemediği sözleri söylemiş ya da yapmadığı davranışları yapmış gibi gösteren sahte görüntüler ve videolar üretilebiliyor. Benzer şekilde gerçek kişilere aitmiş gibi görünen ancak sahte olan hesaplar üzerinden paylaşılan sahte bilgi, görüntü veya içeriklerle kişiler hedef gösterilebiliyor. Ayrıca özel mesaj ve görüntülerin izinsiz paylaşılarak ifşalanması; kişisel bilgilerin sızdırılması; dijital linç; dijital ortamda kasıtlı dışlama yani açıklama yapmadan iletişimi keserek karşı tarafı yok sayma (ghosting); oyun platformlarında sistematik hedef alma; ısrarlı dijital takip yani mesaj gönderme, izleme veya rahatsız etme (stalk); trend videolar yoluyla alay etme; nefret yorumlarıyla psikolojik baskı kurma ve sahte ihbarlarla hesap kapattırma günümüzün en yaygın siber zorbalık biçimleri.

Doxxing olarak isimlendirilen yeni nesil siber zorbalık yönteminde ise bir kişinin kimlik bilgileri, adresi, telefon numarası, eğitim ve meslek bilgileri, aile bireylerine ait bilgiler, özel fotoğrafları, finansal bilgileri gibi kişisel verileri izinsiz şekilde internet ortamında paylaşılır. Amaç çoğu zaman kişiyi korkutmak, susturmak, cezalandırmak ya da dijital linçe açık hâle getirmektir. Doxxing yalnızca bir veri ifşası değildir, bu durum sonucunda kişi gerçek hayatta da tehdit ve taciz edilme, işini kaybetme ya da fiziksel güvenlik riskiyle karşı karşıya kalabilir. Bu nedenle doxxing, günümüzde en ciddi siber zorbalık ve dijital şiddet biçimlerinden biri olarak kabul edilir.

Siber zorbalık bazen basit bir şaka gibi gösterilmeye çalışılıyor. Ancak trend adı altında birini aşağılayan videolar paylaşmak, kasıtlı olarak bir arkadaş grubundan dışlamak ya da birinin görüntüsünü ve sesini izinsiz biçimde kopyalayarak küçük düşürücü içerikler üretmek psikolojik şiddet biçimleridir. Üstelik bu tür paylaşımlar sonrasında silinse bile kısa sürede çok sayıda insana ulaşabilir, kopyalanarak yeniden paylaşılabilir, dolayısıyla dijital izleri tamamen ortadan kalkmayabilir. Yani etkisi tek bir paylaşımın çok ötesine geçebilir. Bu yüzden siber zorbalıkla mücadele yalnızca mağdurların değil; içeriği izleyenlerin, paylaşanların ve şikâyet bildiriminde bulunmayıp sessiz kalanların da ortak sorumluluğudur.

Siber zorbalıkla mücadelede en güçlü adım, pasif kalmamaktır. Rahatsız edici bir mesajla, tehditle, ifşalamayla ya da aşağılayıcı bir içerikle karşılaştığımızda bu durumu görmezden gelmek yerine kanıt toplamak (örneğin ekran görüntüsü almak), zorbalıkta bulunan kişileri engellemek ve şikâyet etmek, dijital dünyadaki temel önlemlerdir. Siber zorbalık karşısında ailemizle, öğretmenimizle ya da güvendiğimiz bir arkadaşımızla konuşmak zayıflık değildir. Çünkü zorbalık çoğu zaman kişiyi yalnızlaştırmayı amaçlar, dolayısıyla böyle bir durumda yardım istemek dijital ortamlarda güçlü kalmanın ilk adımıdır. Sosyal medyada içerik paylaşırken daha bilinçli davranmak, tanımadığımız kişilere kişisel bilgilerimizi vermemek ve karşımıza çıkan bir paylaşımı yaymadan önce "Bu, birine zarar verebilir mi?" diye düşünmek de zorbalığın yayılmasını engelleyecektir.

Unutulmamalıdır ki siber zorbalık önlenebilir ve müdahale edilebilir bir durumdur. Doğru müdahalelerle durdurulabilir, görünür hâle getirilebilir ve toplumsal iş birliğiyle aşılabilir. ■

Kaynaklar

Corcoran, L. *Cyberbullying: A New Dimension to an Old Problem*. Yüksek Lisans Tezi, Institute of Art, Design+ Technology, Dun Laoghaire, 2009.
Raskauskas, J., & Stoltz, A.D. Involvement in Traditional and Electronic Bullying Among Adolescents. *Developmental Psychology*, Cilt 43, Sayı 3, s. 564-575, 2007.
Campbell, M.A. Cyber bullying: An old problem in a new guise? *Australian Journal of Guidance and Counselling*, Cilt 15, Sayı 1, s. 68-76, 2005.
Shariff, S. & Gouin, R. *Cyber dilemmas: Gendered Hierarchies, Free Expression and Cyber-Safety in Schools*. Oxford Internet Institute, 2005.